

УДК 811.112.2'42'37

DOI 10.31654/2520-6966-2018-11f-93-188-199

М. І. Блажко

доцент кафедри німецької мови

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Вербалізація концепту ZEIT / ЧАС в автобіографічному романі Г. Грасса "Цибулина пам'яті"

Концепт ZEIT / ЧАС розуміється у статті як одиниця мислення і пам'яті, яка закріплює у свідомості представників німецького етносу колективні й індивідуальні знання про темпоральні особливості буття. Найсуттєвішими ознаками концепту ZEIT / ЧАС є періодичність, подія в житті, послідовність, тривалість, одночасність, моментальність. Лексичні, словотвірні та синтаксичні засоби вербалізації концепту об'єктивують в автобіографічному романі Г. Грасса "Цибулина пам'яті" колективні уявлення про час як подільний континуум. Фразеологічні одиниці, авторські неологізми, метафора та метонімія відображають надіндивідуальні уявлення німців про час як цінність, а також відтворюють індивідуальні метафоричні та метонімічні образи часу. Лінгвокультурологічна специфіка засобів вербалізації концепту ZEIT / ЧАС в романі Г. Грасса "Цибулина пам'яті" полягає у відображенні національно специфічних знань про історичні події, особливості організації політичного, суспільного життя в Німеччині.

Ключові слова: *концепт ZEIT / ЧАС, автобіографічний роман, Г. Грасс, "Цибулина пам'яті", вербалізація, авторські неологізми, метафоричні образи часу, метонімічні образи часу, лінгвокультурологічна специфіка.*

Наукові розвідки останніх десятиліть орієнтуються на дослідження взаємодії ключових понять сучасної антропологічної лінгвістики: мови та культури, а також на вивчення способів репрезентації знань в іншомовній лінгвокультурі. Над взаємозалежністю між мовою народу та його національною свідомістю розмірковували ще у XIX–XX століттях В. фон Гумбольдт, О. О. Потебня, Ф. Боас і Б. Лі Ворф, Л. Вайсгербер, Ш. Баллі, В. Матезіус та інші. В своїх наукових розвідках учені демонструють кумулятивну функцію мови, засобами якої об'єктивуються знання про різноманітні історичні події, що знаходять своє відображення в пам'яті народу. Мова, за влучним виразом Якоба Грімма, перетворюється на живого свідка народів [23, с. 45–63].

Також дослідники з'ясували, що вплив мови на людину має вторинний та частковий характер, а первинна роль належить національній свідомості. Однак механізм впливу свідомості на мову народу, розуміння ролі мислення у встановленні зв'язку між історією, культурою та мовою народу з'явилося в другій половині ХХ століття. Розвиток когнітивної лінгвістики надав можливість говорити про процес засвоєння, обробки та збереження інформації за допомогою мовних знаків у таких категоріях, як менталітет, мовна картина світу, образ світу, концептосфера мови, семантичний простір мови, концепт тощо [6, с. 3].

У лінгвокультурологічному вимірі концепт тлумачиться як "операційна одиниця думки, одиниця колективного знання"; концепти знаходять своє вираження у мові та відзначаються етнокультурною специфікою [3, с. 89]. В межах вищезазначеного підходу інтерес науковців привертає об'єктивація концепту ЧАС в індивідуально-авторській картині світу. Досліджено лексико-семантичні засоби вербалізації концепту "ZEIT" / ЧАС у творчості німецького класика Т. Манна [4], встановлено лінгвокультурні характеристики граматичних категорій та простежено їх вплив на сприйняття часу носіями іспанської та російської мов [2].

У німецьких культурологічних розвідках час, як і простір, не вважають суто фізичними феноменами або перцептивними категоріями, що становлять апіорні знання, а розуміють як культурні конструкти. Зазначається, що у термінах цих координат зазвичай описують переживання та діяльність людини; підкреслюється нестабільність цих величин, їх залежність від впливу з боку людини, проте завжди визнається, що час і простір є орієнтаційними та змістовними величинами, котрі міняються разом зі змінами історичних умов, при яких відбувається життя людини [15, с.123] (*тут і далі переклад з німецької на українську наш – М. І. Блажко*).

Минуле століття відзначилося не тільки соціальними потрясіннями, воєнними конфліктами всесвітнього масштабу, соціальними та духовними катастрофами, але й збільшенням інтересу до літератури як документу, джерела фіксації достовірної інформації. Для передачі історичних, документальних фактів письменники послуговуються не тільки текстом, але й фотографіями, кінематографом, відео- та диктофонними записами, що збільшує об'єктивність створеного ними тексту. Довіра до точки зору свідка подій, ефект "присутності" становлять одну з ключових рис поетики документалізму ХХ століття. Автобіографічні твори Гюнтера Грасса синтезують прискіпливу увагу до офіційних і повсякденних документальних фактів з індивідуально-авторською оцінкою минулого та сучасного [8, с. 5–7].

Роман "Цибулина пам'яті" вважається сьогодні найдокладнішим автобіографічним текстом, що містить життєпис німецького письменника Г. Грасса, автобіографія якого відтворюється в контексті стереоскопічного зображення епохи: особистостей, реалій, ідей і сенсів, подій історичного та повсякденного масштабу. Композиція роману ґрунтується на принципах хронологічної та тематико-біографічної зв'язності. Оповідач лінійно згадує своє життя, однак, постійно робить відступи, ретро- та проспективні вставки, порівняння Я-сучасного з Я-минулим [1; 8, с. 98–99].

У своїх міркуваннях про спогади Г. Грасс зауважує, що пам'ять не можна вважати достовірним знанням; вона (пам'ять) відображує певні події в драматичній формі або видає дійсне за краще, інколи вводить в оману і тому не викликає повного довір'я [22]. Г. Грасс дотримується думки, що автор роману не повинен зображувати власне життя як суму пережитих подій, власного досвіду, успіхів і невдач. Автобіографічний роман для нього – це лише розповідь, яка не схожа на правду [16, с. 173].

"Цибулина пам'яті" вже неодноразово привертала увагу літературознавців та лінгвістів: досліджено лінгвопоетичні особливості естетичної концепції письменника [24], описано суспільну та політичну діяльність автора [17], здійснено аналіз концептів вірогідності, істинності думки, історичної правди та пам'яті [21], встановлено, що визначною рисою поезики автобіографічного твору Г. Грасса є часовий діапазон [9, с. 155]. Проте вербалізація концепту ZEIT / ЧАС в автобіографічному романі Г. Грасса "Цибулина пам'яті" ще не вивчалась, що і становить актуальність нашої наукової розвідки.

Дослідження концепту ZEIT / ЧАС є важливим для розуміння німецької культури. Час, як послідовність речей, перебіг подій, що виявляються у вигляді незворотних черговості і тривалості змін та подій в природі, в історії [18, с. 364], вважається однією з головних категорій буття, за допомогою якої людина сприймає навколишнє середовище. Як міждисциплінарна категорія, час вивчається природничими науками: фізикою [14, с. 744], астрономією [18, с. 364], а також гуманітарними дисциплінами: філософією [12], лінгвістикою [7]. У філософському вимірі час осмислюється або як гомогенний, подільний континуум, або як схема, за допомогою якої відбувається розмежування поглядів та цілей. Час-переживання відмежовують від фізичного часу та історичного часу, як упорядкування періодів у розвитку природи і людства; епох або окремих етапів у житті певного народу [18, с. 364].

Словникова дефініція слова-репрезентанта концепту абстрактного іменника *die Zeit* "час", подана в електронному словнику Duden,

містить такі семи: *перебіг, послідовність моментів, годин, днів, тижнів, років; точно визначений момент часу; вимірний годинником час; часовий простір, проміжок часу; незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії тощо* [19].

Шляхом зіставлення словникових дефініцій слова-репрезентан та досліджуваного концепту *die Zeit* "час", вилучених з лексикографічних джерел, виділено такі ознаки концепту: *періодичність, подія в житті, послідовність, тривалість, одночасність, моментальність*. Визначені компоненти досліджуваного концепту становлять його зміст і відображаються в тексті роману за допомогою лексико-семантичних, словотвірних та метафоро-метонімічних механізмів.

Ознаки досліджуваного концепту *періодичність, послідовність, одночасність* вербалізуються за допомогою словотвірного механізму словоскладання. Складні іменники *die Schulzeit* "шкільні роки", *die Lehrzeit* "роки навчання", *die Dienstzeit* "роки служби" позначають періоди, спільні віхи у біографії багатьох німців у ХХ-му столітті; складний іменник *der Zeitverlauf* "плин часу" позначає послідовну зміну годин, місяців, років; а *der Zeitspalt* – на викривлення у часі. Складні прикметники *zeitgleich, gleichzeitig* зі значенням "одночасний" вказують на властивість дій, подій тощо відбуватися водночас з іншими. Наявність словотвірних засобів вербалізації концепту ZEIT / ЧАС засвідчує його важливість для колективної свідомості носіїв німецької лінгвокультури. Утворені способом словоскладання іменники не тільки відображають найважливіші періоди соціалізації представника німецької лінгвокультури у певному часовому діапазоні, але й структурують свідомість – створюють уявлення про організацію цього часу упродовж тривалості життя представників одного покоління.

Елементи концепту ZEIT / ЧАС *тривалість* і *одночасність* об'єктивуються у сполученнях слова-вербалізатора концепту *die Zeit* з одиницями інших класів слів. Іменник *die Zeit* сполучається з прийменником *während* на позначення певного проміжку часу, упродовж якого щось відбувається: *während der Schulzeit* "упродовж навчання в школі", *während der Dienstzeit als Luftwaffenheifer* "упродовж служби у зенітній артилерії", *während der Woche* "упродовж тижня". Прийменник *zu* має темпоральне значення і вказує на час, в який відбувається певна дія: *zu meiner Zeit* "у мій час", *zur Zeit* "зараз" [20, с. 340].

У фразеологічних одиницях іменник *die Zeit* поєднується з дієсловами та прислівниками та постає як цінність, яку можна знайти, щоб потім використати для чогось: *Zeit zu etw. finden, die Zeit vertreiben*; неквапливо, без метушні витратити на когось або щось:

sich Zeit für etwas nehmen, sich Zeit lassen;; якої може бути у достатній кількості або не вистачати: *j-m genug / wenig Zeit bleibt, Zeit haben* тощо.

Сполучення слова-вербалізатора концепту ZEIT / ЧАС з прикметниками передають уявлення автора роману про час. Письменник додає до загальновідомих знань і уявлень про цей феномен свої, авторські-індивідуальні асоціації. Образні асоціації часу з предметами, істотами, явищами дозволяють Г. Грассу вербалізувати ті властивості часу, які не можна передати прямими номінаціями: *опредметнення, еластичність, персоніфікація, цінність, причинно-наслідкові зв'язки*.

Образні уявлення Г. Грасса про час передаються різними способами: метафоричним та метонімічним. Метафоричне використання іменника *час* дозволяє осмислити його як *цінність, контейнер, еластичний предмет, кіноплівку, істоту*.

Концептуалізація часу як цінності вербалізується у метафоричних виразах *verbrauchte Zeit* "розтрачений час", *die verlorene Zeit* "загублений час" тощо. Час-цінність письменник використовує нерозумно, як у літньому віці, при відтворенні у спогадах того, що збереглося в пам'яті, так і в його молодих роках, при плануванні майбутнього. Г. Грасс з певною гіркою самоіронією доходить висновку, що молодість відділяє від старості витрачений на письмову фіксацію спогадів час: *Ich bereits angejahrt, er unverschämt jung; er liest sich die Zukunft an, mich holt Vergangenheit ein [...]. Zwischen beiden liegt Blatt auf Blatt verbrauchte Zeit* [20, с. 51].

Важливою ознакою часу-цінності є його багатшарова будова. Багатшаровий час підлягає зберіганню *Schicht auf Schicht lagert die Zeit* [20, с. 51] у такий спосіб, як оберігають, не дають зникнути архівним документам, цінним паперам. Час, як і будь-яка цінність, може зникнути зі свідомості, припинити існування; минати; його можна через неухважність десь втратити, забути або залишити.

Час набуває в романі ознак предметності та осмислюється письменником як контейнер, з якого можна випасти *aus der Zeit fallen* "випасти з часу". Властивістю часу-предмету є його еластичність, гнучкість, що відображено у метафоричному виразі *gedehnte Zeit* "розтягнений час".

Дослідники творчості Г. Грасса звертають увагу на монтажну організацію сюжету роману, структура якого відзначається різноманітними епізодами, монтажними фрагментами, з яких складається композиція твору [9, с. 156]. Подібна організація роману дозволяють автору пересуватися у часі та просторі, переходити від одного епізоду життя до іншого. Здійснення цих стрибків у часі відбувається й за

допомогою метафори – кіноплівки: її можна відмотати назад, прокручувати в різному темпі, обірвати, склеїти. Автор асоціює час із кіноплівкою: щойно він відмотує час назад, *Zeit zurückspulen* "відмотати час назад", і знову уявляє лавки під каштанами у весняні, літні та осінні дні, бачить художника, що вимальовує обличчя наполовину сплячих літніх людей; і ці обличчя на його малюнках провіщають смерть: *Sobald ich die Zeit zurückspule und die Bänke unter Kastanienbäumen im frühlingklaren, sommerlichen, im herbstlichen Licht wieder vorstellbar werden, sehe ich mich halbwache Gesichter zeichnen, die auf meinen Blättern den Tod vorwegnehmen* [20, с. 310].

Ґрасс відображає в романі час як істоту, яка здатна виконувати різні дії – зникати, проходити, танцювати: *die schwindende Zeit* "час, що зникає", *die mich umtrieblich machende Zeit* "час, який зробив мене діяльним", *tanzwütige Zeit* "час танцю Святого Віта", *die vergehende Zeit* "час, який минає".

Цікавою є метафора *tanzwütige Zeit*, яку автор використовує для характеристики післявоєнних часів: *"Es war eine tanzwütige Zeit"* [20, с. 304]. Прикметник *tanzwütig* є, на наш погляд, авторським неологізмом, який, з одного боку, відсилає нас до психіатричного терміну "танець Святого Віта" [11], котрий позначає групу неврологічних порушень. Ознаками цих порушень є мимовільні смикання кінцівок, подібні до танцювальних вправ. Аномальні рухи ногою або рукою відбуваються через нерегулярні ритмічні або неритмічні скорочення.

З іншого боку, Ґрассу, імовірно, добре відома "танцювальна загадка" або "танцювальна чума 1518 року". Цією назвою позначають спалах масової танцювальної манії, що відбувся в Страсбурзі, частині Священної Римської імперії, у липні 1518 року. Свідком наступного спалаху істеричної епідемії у Фландрії в 1564 році вважають Пітера Брейгеля старшого, який зобразив цю подію на картині "Весільний танок", 1566 рік. Існують різні теорії щодо з'ясування причин цієї події. Одна з гіпотез пояснює танцювальну чуму психогенними масовими захворюваннями, причиною яких вважаються страх та голод. Обидва спалахи – у Страсбурзі та у Фландрії – припадають на часи голоду, загибелі врожаю, повені, що сприймалися в ті часи як ознаки наближення біблійної катастрофи. Вважається, що страх перед надприродними силами провокує стан своєрідного транс у людей [13].

Ґ. Ґрасс, як художник і європеєць, не міг не знати про танцювальну чуму. Автор залучає метафоричний образ *часу як істоти* для створення асоціативних образів Голоду і Страху, які уособлюють духовну форму внутрішнього світу [9, с. 156]. Тривалим недоїданням у повоєнні роки, душевними травмами можна пояснити істеричне

захоплення Г. Грасса танцями. Автор згадує *Tanzwütige Wochenenden* [20, с. 301], коли він танцював з суботнього вечора до недільного ранку.

Метонімічна концептуалізація часу представлена відношеннями між часом та його якісною характеристикою, властивістю. За допомогою метонімії в тексті роману відображено осмислення часу через встановлення відношень з економічним розвитком суспільства та з почуттями людей, які панують у певний період часу.

Відношення між часом та якістю харчування в цей час відображені у метонімічному виразі *kalorienarme Zeit* "низькокалорійний час". У прикладі [...] *so flach und knochig beide in kalorienarmer Zeit waren* [20, с. 296]. Автор згадує знайомих дівчат, студенток театрального училища, худорлявої статури та кістлявих. Харчування належить до факторів, що зумовлюють фізичний розвиток людини. Низькокалорійна їжа у післявоєнний період не забезпечувала нормальний розвиток дітей та підлітків, уповільнювала біологічне дозрівання організму.

Відношення між часом та почуттями людей в цей час відображають вирази *"die schreckliche Zeit" des dreizehnten Jahrhunderts* "жахливий час" тринадцятого століття", *schwierige Zeit* "складний час", *kriegswirre Zeit* "хаотичний, сповнений тривоги час". Час тринадцятого століття, для характеристики якого Г. Грасс використовує поетичний вираз із балади Фрідріха Шиллера *Граф Габсбурзький* *"die schreckliche Zeit"*, є історичним поняттям. У німецькій історії цей вираз використовується для позначення періоду пізнього середньовіччя (1245–1273), міжцарів'я – проміжку часу, в який престол у монархіях залишається вакантним. Автор вживає метонімічний вираз у лапках, що ймовірно, передає його іронічне ставлення до жахливих часів 13-го століття у порівнянні з пережитим почуттям страху 20-го століття.

Метонімічний вираз *schwierige Zeit* використовується для позначення певного періоду в житті людини, який є важким для розуміння, вирішення певних проблем, здійснення планів. Прикметник *kriegswirre* у словосполученні *kriegswirre Zeit* є, на нашу думку, ще одним авторським неологізмом. Словник підтверджує існування іменника у формі множини *die Kriegswirren* "хаос війни", що позначає почуття занепокоєння, тривоги, викликані неорганізованістю політичних, суспільних відношень. Щоб точніше зобразити почуття тривоги німців у повоєнні часи, Г. Грасс створює прикметник *kriegswirre* на позначення тривожного, неспокійного душевного стану німців.

Засобами вербалізації концепту ZEIT / ЧАС у романі є лексичні одиниці і вільні словосполучення, компонентами яких виступає одиниця темпоральної семантики: *прислівники на позначення повто-*

рюваності часу, словосполучення на позначення часу як періоду, лексичні і синтаксичні засоби на позначення подій, пов'язаних з історією Німеччини та світовою історією, синтаксичні одиниці на позначення тривалості часу, словосполучення на позначення одночасності. Особливості статті не дозволяють розглянути всі засоби вербалізації концепту ZEIT / ЧАС, тому зупинимося докладніше на деяких з них.

Словосполучення на позначення часу як періоду представлені одиницями *am Abend* "ввечері", *am Montag* "у понеділок", *in der ersten Septemberwoche* "у перший тиждень вересня", *im März achtundfünfzig* "в березні п'ятдесят восьмого", *im Jahr achtunddreißig* "у 1938 році" тощо. Період часу у романі розуміється як проміжок, який диференціюється у романі на дні тижня, проміжки часу між ранком та обідом, між обідом та початком вечора, вихідні дні, тижні, місяці з уточненням певного року, пори року, роки, десятиліття, століття, епохи. Синтаксичні засоби позначення часу маркують важливі періоди життя Г. Грасса. Уточнення проміжків часу через вказівку на рік створює ефект правдивості розповіді письменника, дозволяє авторові гармонійно поєднати індивідуально-авторське, біографічне з документально-епохальним, оскільки його особисте буття невіддільно пов'язане з буттям Німеччини, з її реаліями, іменами, історичними подіями.

Автор згадує в романі подію, яка мала місце у Берліні в 1936 році і пов'язана з історією Німеччини та світовою історією: *die Olympischen Spiele* "Олімпійські ігри 1936". Молодь, до якої належав і Г. Грасс, захоплювалась розсипом медалей, які прославили німецьких спортсменів: *Und wenige Monate zuvor begeisterten uns die Olympischen Spiele mit ihrem Medaillensegen* [20, с. 27]. Іншими подіями, тісно пов'язаними з історією Німеччини, є, наприклад, *der Bromberger Blutsonntag* "Бромберзька кривава неділя", *der Mauerbau* "будівництво Берлінського муру", *das Jahr der Wende* "1989 рік – рік змін" тощо. Назва події *der Bromberger Blutsonntag* є історичним поняттям, яким користуються в історіографії для позначення подій, що відбулися 3–4 вересня 1939 року в польському місті Бидгощі. На початку польської кампанії Вермахту, під час ліквідації німецьких диверсійних груп загинула значна кількість етнічних німців [5].

Аналіз лексико-фразеологічних, словотвірних, метафоричних і метонімічних засобів вербалізації концепту ZEIT / ЧАС в автобіографічному романі Г. Грасса "Цибулина пам'яті" доводить, що мова є ефективним засобом доступу до свідомості людини. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення одиниць мови дозволяє встановити

особливості осмислення часу представниками німецької культури, отримати уявлення про причини, що вплинули на виникнення культурно-специфічних особливостей інтерпретації часу. Концепт ZEIT / ЧАС є способом фіксації колективного й індивідуального культурного досвіду, мовна об'єктивація якого в тексті роману має універсальні, національно-специфічні та авторсько-індивідуальні риси.

Перспективу дослідження вбачаємо у встановленні ролі граматичних категорій у вербалізації концепту ZEIT / ЧАС у романі Г. Грасса "Цибулина пам'яті".

Література

1. Бондарь И. А. Эготекст в творчестве Гюнтера Грасса: дисс. ... канд. филолог. наук: 10.01.03. Москва, 2015. 219 с.
2. Инчикова Ю. А. Вербализация концепта "ВРЕМЯ" в грамматических категориях испанского и русского языков. *Вестник Оренбургского государственного университета № 1 (201)*. Оренбург: ОГУ, 2017. С. 72–80.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
4. Королёва Н. А. Вербализация концепта "ZEIT" (ВРЕМЯ) в творчестве Томаса Манна (На материале языка романа "Волшебная гора"). *В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии. № 7 (38)*. Новосибирск: Изд. "СибАК", 2014. С. 62–68.
5. Кривава неділя (1939). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki_\(1939\)](https://uk.wikipedia.org/wiki_(1939)).
6. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира. Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 2002. 59 с.
7. Романова А. К. Філософські, культурологічні та лінгвістичні засади вивчення категорії часу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. С. 64–67.
8. Сатовская С. Н. Автобиографизм в творчестве Г. Грасса в контексте авторского образа мира и истории Германии: дисс. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: 10.01.03. Екатеринбург, 2014. 212 с.
9. Скляр Н. В. Своєрідність поетики автобіографічного роману Г. Грасса "Цибулина пам'яті". *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка: Серія "Філологічні науки" (Ч. II)*. 2010. № 4 (191). С. 152–158.
10. Танцювальна чума 1518 року. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki_\(дата_звернення_21.12.2018\)](https://uk.wikipedia.org/wiki_(дата_звернення_21.12.2018)).
11. Тлумачний словник психіатричних термінів. В. М. Блейхер, В. В. Крук. 1995. URL: <http://enc.com.ua/tlumachnij-slovník-psixiatrichnix-terminiv/vigi-vosp/112429-svyatogovittatanec.html>. (дата звернення 20.12.2018).
12. Шамша И. В. Концепт ВРЕМЯ как тройной синтез в "Различии и повторении" Жюль Делеза. *Концепты и контрасты: монография / Н. В. Петлюченко, С. И. Потапенко, О. А. Бабелюк, Е. Л. Стрельцов и др.; под ред. Н. В. Петлюченко*. Одесса: Издательский дом "Гельветика", 2017. С. 146–152.
13. Хорея или пляска святого вита. URL: [https://i-fakt.ru/xoreya-ili-plyaska-svyatogo-vita/\(дата_звернення_20.12.2018\)](https://i-fakt.ru/xoreya-ili-plyaska-svyatogo-vita/(дата_звернення_20.12.2018)).

14. Фізичний тлумачний словник / М. О. Вакуленк, О. В. Вакуленко. Київ: Видавн. поліграф. центр "Київський університет", 2008. 773 с.
15. Assmann, A. Einführung in die Kulturwissenschaft. Grundbegriff, Themen, Fragestellungen / Assmann, Aleida // 3., neu bearbeitete Auflage. – Grundlagen der Anglistik und Amerikanistik, Band 27. Erich Schmidt Verlag: Berlin, 2011. 264 S.
16. Bajarūnienė J. Autobiografisches und Geschichtliches in der späten Prosa von Günter Grass / J. Bajarūnienė // *Literūra*. 2007. S. 172–181.
17. Sepl-Kaufmann G. Günter Grass: Analyse des Gesamtwerkes unter dem Aspekt von Literatur und Politik / G. Sepl-Kaufmann. Kronberg : Scriptor Verlag, 1975. 305 S.
18. Der Brockhaus in fünfzehn Bänden / Redaktionelle Leitung: Marianne Strzysch, Dr. Joachim Weiß, Fünftehnter Band Vis – Zz. – F.A. Brockhaus GmbH, Leipzig – Mannheim, 1999. S. 364–365.
19. Duden URL: <https://www.duden.de/woerterbuch/> (дата звернення 10–18.12.2018).
20. Grass G. Beim Häuten der Zwiebel / G. Grass. Göttingen: Steidl, 2006. 480 S.
21. Guttermann J. Mnemographische Konzepte in Günter Grass' Autobiographie "Beim Häuten der Zwiebel": Diss... for degree of Master of Arts / Julia Guttermann. Amsterdam, 2011. 95 S.
22. Hennicke J. Günter Grass "Beim Häuten der Zwiebel" – Schuld, Schande, Scham und die SS / J. Hennicke. Amsterdam, 2008. 15 S.
23. Kuße, H. Kulturwissenschaftliche Linguistik. Eine Einführung / Holger Kuße. Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen, 2012. 319 S.
24. Müller-Schwefe H.-R. Sprachgrenzen: Das sogenannte Obszöne, Blasphemische und Revolutionäre bei Günter Grass und Heinrich Böll / H.-R. Mueller-Schwefe. München: Pfeiffer&Claudius Verlag, 1978. 214 S.

References

1. Bondar' I. A. Jegotekst v tvorcestve Gjuntera Grassa : dis. ... kand. filolog. nauk : 10.01.03. M., 2015. 219 s.
2. Inchikova Ju.A. Verbalizacija koncepta "VREMJa" v grammaticheskikh kategorijah ispanskogo i ruskogo jazykov. *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta № 1 (201)*. Orenburg : OGU, 2017. S. 72–80.
3. Karasik V. I. Jazykovej krug: lichnost', koncepty, diskurs. Volgograd: Peremena, 2002. 477 s.
4. Koroljova N. A. Verbalizacija koncepta "ZEIT" (VREMJa) v tvorcestve Tomasa Manna (Na materiale jazyka romana "Volshebnaia gora"). *V mire nauki i iskusstva: voprosy filologii, iskusstvovedenija i kulturologii. № 7 (38)*. Novosibirsk: Izd. "SibAK", 2014. S. 62–68.
5. Kry`vava nedilya (1939) [Elektronny`j resurs]. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki_\(1939\)_\(data_zvernennya_24.12.2018\)](https://uk.wikipedia.org/wiki_(1939)_(data_zvernennya_24.12.2018)).
6. Popova Z. D. Sternin I. A. Jazyk i nacional'naja kartina mira. Voronezh: Izd-vo Voronezhskogo universiteta, 2002. 59 s.

7. Romanova A. K. Filosofs'ki, kul'turologichni ta lingvistichni zasady vivchennja kategorii chasu. *Naukovij chasopis NPU imeni M. P. Dragomanova*. K.: NPU imeni M. P. Dragomanova, 2006. S. 64–67.
8. Satovskaja S. N. Avtobiografizm v tvorcestve G. Grassa v kontekste avtorskogo obraza mira i istorii Germanii : dis. na soisk. uchen. step. kand. filol. nauk: 10.01.03 / Svetlana Nikolaevna Satovskaja. Ekaterinburg, 2014. 212 s.
9. Sklyar N. V. Svoyeridnist' poety'ky` avtobiografichnogo romanu G. Grassa "Cy'buly'na pam'yati" *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka: Filologichni nauky (Ch. II)*. 2010. № 4 (191). S. 152–158.
10. Tancyuval'na chuma 1518 roku. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (data zvernennya 21.12.2018).
11. Tlumachnyj slovnyk psy'xiatry'chny'x terminiv. V. M. Blejxer, V. V. Kruk. 1995. URL: <http://enc.com.ua/tlumachnij-slovník-psixiatričnix-terminiv/vigivosp/112429-svyatogovittanec.html> (data zvernennya 20.12.2018).
12. Shamsha Y.V. Koncept VREMYa kak trojnoj sy`ntez v "Razly`chy`y` y` povtoreny`y`" Zhy'lya Deleza / Y.V. Shamsha // Концепты y` kontrasty : monografy`ya / N. V. Petlyuchenko, S. Y. Potapenko, O. A. Babelyuk, E. L. Strel'cov y` dr. ; pod. red. N. V. Petlyuchenko. Odessa: Y`zdatel'sky`j dom "Gel'vety`ka", 2017. S. 146–152.
13. Xoreya y`ly` plyaska svyatogo vy`ta. URL: <https://i-fakt.ru/xoreya-ili-plyaska-svyatogo-vita/>(data zvernennya 20.12.2018).
14. Fyzy'chny`j tlumachny`j slovnyk / M. O. Vakulenko, O. V. Vakulenko. K. : Vy`davn. poligraf. centr "Ky`yivs`ky`j universy`tet", 2008. 773 s.
15. Assmann, A. Einführung in die Kulturwissenschaft. Grundbegriff, Themen, Fragestellungen / Assmann, Aleida // 3., neu bearbeitete Auflage. – Grundlagen der Anglistik und Amerikanistik, Band 27. Erich Schmidt Verlag: Berlin, 2011. 264 S.
16. Bajarūnienė J. Autobiografisches und Geschichtliches in der späten Prosa von Günter Grass / J. Bajarūnienė // Literatūra. 2007. S. 172–181.
17. Cepl-Kaufmann G. Günter Grass: Analyse des Gesamtwerkes unter dem Aspekt von Literatur und Politik / G. Cepl-Kaufmann. Kronberg : Scriptor Verlag, 1975. 305 S.
18. Der Brockhaus in fünfzehn Bänden / Redaktionelle Leitung: Marianne Strzysch, Dr. Joachim Weiß, Fünfzehnter Band Vis – Zz. – F.A. Brockhaus GmbH, Leipzig – Mannheim, 1999. – S. 364-365.
19. Duden URL: <https://www.duden.de/woerterbuch/> (дата звернення 10-18.12.2018).
20. Grass G. Beim Häuten der Zwiebel / G. Grass. – Göttingen : Steidl, 2006. 480 S.
21. Guttermann J. Mnemographische Konzepte in Günter Grass' Autobiographie "Beim Häuten der Zwiebel" : Diss... for degree of Master of Arts / Julia Guttermann. Amsterdam, 2011. 95 S.
22. Hennicke J. Günter Grass "Beim Häuten der Zwiebel" – Schuld, Schande, Scham und die SS / J. Hennicke. Amsterdam, 2008. 15 S.
23. Kuße, H. Kulturwissenschaftliche Linguistik. Eine Einführung / Holger Kuße. Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen, 2012. 319 S.

24. Müller-Schwefe H.-R. Sprachgrenzen: Das sogenannte Obszöne, Blasphemisches und Revolutionäre bei Günter Grass und Heinrich Böll / H.-R. Mueller-Schwefe. München: Pfeiffer&Claudius Verlag, 1978. 214 S.

М. И. Блажко

доцент кафедры немецкого языка Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Вербализация концепта ZEIT / ВРЕМЯ в автобиографическом романе Г. Грасса "Луковица памяти"

Концепт ZEIT / ВРЕМЯ понимается в данной статье как единица мышления и памяти, которая фиксирует в сознании представителей немецкого этноса коллективные и индивидуальные знания о темпоральных особенностях бытия. Релевантными признаками концепта ZEIT / ВРЕМЯ являются периодичность, событие в жизни, последовательность, длительность, одновременность, моментальность. Лексические, словообразовательные и синтаксические средства вербализации концепта объективируют в автобиографическом романе Г. Грасса "Луковица памяти" коллективные представления о времени как о членом континууме. Фразеологические единицы, авторские неологизмы, метафора и метонимия отображают надиндивидуальные представления немцев о времени как о ценности, а также передают индивидуальные метафорические и метонимические образы времени. Лингвокультурологическая специфика средства вербализации концепта ZEIT / ВРЕМЯ в романе Г. Грасса "Луковица памяти" состоит в отображении национально-специфических знаний об исторических событиях, особенностях организации политической, общественной жизни в Германии.

Ключевые слова: концепт ZEIT / ВРЕМЯ, автобиографический роман, Г. Грасс, "Луковица памяти", вербализация, авторские неологизмы, метафорические образы времени, метонимические образы времени, лингвокультурологическая специфика.

M. I. Blazhko

Candidate of Sciences (Germanic Philology), Associate Professor, Faculty of Foreign Languages, Mykola Gogol State University, Nizhyn, Ukraine

Verbalizing ZEIT / TIME concept in Günter Grass' autobiographic novel 'Peeling the Onion'

The paper treats the ZEIT / TIME concept as a unit of reasoning and memory fixing collective and individual knowledge about the temporal peculiarities of the existence in the Germans' consciousness. The most essential features of the ZEIT / TIME concept include rhythm, events in a person's life, continuity, duration, simultaneity, instantaneousness. In Günter Grass' autobiographic novel 'Peeling the Onion' lexical, derivational and syntactic means verbalize the collective images about time as an indivisible continuum. Phraseological units, the author's neologisms, metaphors and metonymies reflect Germans' supra-individual ideas about time as a worth as well as reconstruct individual metaphoric and metonymic images of time. The linguocultural specificity of the means of verbalizing the ZEIT / TIME concept in Günter Grass' autobiographic novel 'Peeling the Onion' consists in reflecting national specific knowledge about historic events, peculiarities of political and social life in Germany.

Key words: concept ZEIT / TIME, autobiographic novel, Günter Grass, 'Peeling the Onion', verbalization, author's neologisms, metaphorical time images, metonymical time images, linguocultural specificity.